

K32/27

S.625

② 0-16

~~AM/7/27~~

S. Naoo

Cases of witchcraft and Law of property.

16.

Boloi bo tlhaga kae ga Mfatlha.

1 Bogolo-golo fa ga Mfatlha go ne go sa itsiwe motho yo go bitswang boloi ka yena. Boloi le tiro ya bona bo thomile fa Mafatse go paka monna-mogolo Mogaka mmina pitsi monna wa Makakaba ya agileng Lebotlwane, bo thomile bo tswa ga Seleka ka batho ba Lerulo ba tlhaga ba lelekilwe ga Motlhabja Tshetlhana ba lelekelwa boloi ka gore kgale fa motho a ne a hare ke loya ba mosate o ne a kobjwa motseng ke kgosi. Gona fa Mafatse monna go thwe ke Ramfaladi wa otlhaba e mmina phuti a reka boloi go ba Lerulo ba kobilweng

2 ga Seleka a bo reka ka kgomo. Ka tsatsi lengwe fa lapeng la Nnaga mmina pitsi Makakaba ga fitlhelwa madi a krapetswe tseleng. E rile Daniele Makakaba ngwana wa bobedi wa Nnaga a tswa nageng a sa bone madi a kgupeditsweng tseleng a a rabutsa ka lekoto a sa itse, lekoto la nama la tlhabja ke madi la ruruga. E rile ka bosio bo tlhatlha ang ga fitlhelwa lemati la ntlu ya Nnaga le tloeditswe mafura go thomolla tlase go fitlha godimo. Ke fa monna wa Makakaba a tla tloga a yo ipega mosate metlheng ya Rabohosi le

3 'malebudi ka taba ye. Metlheng yeo dingaka tsa Mfatlha di ne di le pedi fela e le ya masimo le ya marumo. Janong ke fa ba mosate ba bitsa ngaka Makelepe monna wa Molefe yo nene e le ngaka ya marumo. Go thwe ka nako yeo o na a setse e le sefofu, mme a laola ka thekgwana e tletse metsi. Jaana ga letswa naka banna ba kgobokana kgorong, ngaka Makelepe mmina phuti a ba nna pele bona ba mo irola lesaka, ba ntse gatshe, le yena a ntse gatshe. Ngaka ya boledisa thekgwana. Go thwe metsi a thekgwana a re pha-pha-pha a tswa ka thekgwaneng a tlola a rothela Ramfaladi monna wa

4 Motlhabane phatleng, taba tsa fela banna ba it e gore Ramfaladi ke yena ya tloeditseng mafura le go epela madi tseleng ya Nnaga. Ke gona ngaka Makelepe a laela moloi go ya irola dilo tsa gagwe ke gona Ramfaladi a tloga a ya lapeng la gagwe. Fa a boya a fitlha a its ma-tsamaisa ga Makakaba a ba a yo tshwara-tshwara lekoto la Daniele Makakaba morwa wa Nnaga, lekoto la nama la fola.

Banna bagolo bo Sesiya wa Matlhabe ya agileng Lebotlwane ba paka go-
re boloi ba setlhare bo thomile jalo ga Mfatlha ga ba le Mafatse
ka Ramfaladi a rekile boloi go ba Lerulo.

5 Fa ba paka banna bagolo ba kwa Mfatlha ba re boloi bo neng
bo le teng e ne e le kgaba e neng e sa alafse ka setlhare, e
alafsa fela le ka metsi. Ja ka ka Mokadi monna wa Matsila fa
ba sa le Ntsosolo a tswa le banna Selala e rile ba feta ga Setsomelo
a bona ngwana wa rangwanagwe go thwe Mmaphatsana a re go yena,
"Kgatsadi o tle o ntlisetse metsi ka kgapana". A bile a feta .
Mmaphatsana mosetsana wa Matsila mmina kwena ga Mfatlaha a se ka
a mo ela nokeng a itunna. E rile fa tsatsi le wela matlho a Mma-
6 phatsana a re thii-thii melaka a nama a lwala. E rile bo osa
Mokadi a fitlha, fa a tsena a re go mosetsana, e re ke go roma
metsi o ganne ruri. Ke gona a tsaya metsi a mo tshapisa ka wona.
Mmaphatsana matlho a gagwe a nama a re psamo-psamo fela. E rile
fa a bona a fodile a tsaya kgapana a sianela nokeng ya Moseka
a isetsa ramogologwe Mokadi metsi.

Ramosiye monna wa Ntladi e kile a re a bone Rakgumananego
a rwele ngwana a sule e rile go nowa bojalwa ko Setlasing
Rakgumanego a le teng Ramosiye a bo a mantsisa a re, "Malome
7 ka tsatsi lela o no o rweleng"? Rakgumanego monna wa pitsi a
araba ka bogale a re, "Wena ga o gopola ke ne ke rweleng ka kgetsi
eh"? Ramosiye a nama a re tuu. E rile bo osa ka moso Ramosiye
e le le e-e-e letlhana-tlhana fela. Ke fa Mpitsi monna wa
Moleele a tla ya rapela Rakgumanego ka gore a se ke a rialo, motho
yo Ramosiye ke motlogolo wa gagwe o mo sentse. Fa go paka Mpitsi
ke fa Rakgumanego a botsa a re, "Ke ne ke rweleng"? Mpitsi a re go
yena "Nna ke bone o rwele kota". Ke fa Rakgumanego a tla re agae
o bone pila, fela ke ne ke rwele ngwana. Ke ilo go mmatla
8 dipheko. Ke fa Rakgumanego a tla tloga a ya ga Ntladi a fitlha a
tshwara-tshwara Ramosiye ka mabogo a re o tlhomajang motlogolo, o
tla fola o se ka ba wa tlhwa o re o bone motho a rwele wa mmolela
bathong. Ka bosio bo rile bo osa Ramosiye ya bo a fodile pila;
e le fa Tsiditsane.

Metlheng ya bogolo-golo ke bona boloi bo neng ba itse fela kgaba. Bo ne bo tiholwa ke diphapana le manganga ga Mfathiha. E ne e re fa motho a omana le motho a tshware bana ba yo mongwe dikgaba, fela go thwe di ne di tihapiswa ka kgaba setlhare.

9 Ramabele le Mmusi, le Tau le Lefi ba kile ba tihapiswa ke Moradu kuku wa bona, a ne a omane le Rabohosi Nawa kgosi ya ya Mfathiha a rile o tshwara bana bao dikgaba.

Kgoro ya Setshotlho ya Ntladi le ya Ba-Motshutshumi ya Makakaba e ile ya ithuta boloi go bona batho ba-Lerulo ba kileng ba kobelwa boloi boloi ga Sekeka metlheng ya Seleka I. Kajeno le go ba bangwe ba kgoro ya mosate ba bolelwa ka go itse boloi, ja ka bo Mmusi le bo-Thokwane ba bolelwa ka go itse boloi.

10 Thapelo morwedi wa Tau Nawa ya agileng Lebotlwane ga Mfathiha o na a rometswe ko Belabela sekolong. Ka tsatsi le lengwe pula e na Thapelo a wiswa ke lehadima a na le Rosa morwadi wa Mavowa. Ke fa Tau rragwe a tla ya Belabela go bona ngwana, e rile a fitlha a laola ka ngaka ya Letshakane, ngaka ya re lehadima le ne le rumilwe ke mogologwe mme la palelwa. Janong gape kgomo tse fera-pedi tsa Tau di ile sefopha Lebotlwane. O lekile go di batla a palelwa, ke fa a tla batla ngaka. Ngaka e rile e laola ya ntsha Mmusi mogologwe gore Mmusi o rekile ngaka ya Motshakane gore e kobe kgomo tsa Tau ka ditlhare.

11

Molato

Monna wa ba Kgonothi Filipi muna phuti o kile a tlisa molato mosate Lebotlwane kgorong ya Nawa. Molato e le wa Radilo monna wa Molebatsi a gana go lokolla kgomo tsa lefa tse neng di fisitswe go yena ke mmagwe Filipi Kgonothi fa a sa phela. Radilo ke malome wa Filipi. Janong molato wa bolellwa Morebudi monna wa Ntladi mmaditsela wa kwa Mfathiha Lebotlwane. Morebudi a di tsaya a di naya Mmusi Nawa. Yena Mmusi a di fetisetsa go Ramabele mogolle wabo gore kang e tlile, mme e tlileng ke ya monna wa Kgonothi o lla ka gore Radilo Molebatsi o gana ka kgomo tsa lefa la

- 12 mmaabo tse di neng di fiseswe go yena. Ramabele mokgomana yo mogolo ga Mfathha a tsaya kgang ye a e naya Tswelle Nawa mogologe. Tswelle monna wa Letebele a laela Ramavele gore a ka roma Tau a tla a bolella Nteleki moletsa-phala gore ka moso a letse lepotata go na le kgang kgorong. Ramabele a laela Tau Nawa jalo. Tau a ya mosetsa a bolella moletsa-phala dikgang tsa gore ka moso ke kgotla ka mosate. E rile bo osa pabadi ya bobola banna ba tla kgorong. Pabadi ya pele e lla ka masa a banna, ya bobedi gape e bobola ka
- 13 mafologo a dikgogo. Janong banna ba leta kgotleng ka gore kgosi kapa modula-setulo o atisa go tla moragonyana banna ba setse ba ntse gatshe. Janong Tswelle kapa Kelaotswe a fitlha a nna gatshe. A thoma ka gore Matebele, banna ba dumela ka gore phuti; a re naka e e neng e lela ka bosiu e ne ele bitsa go na le kgang, kgang ke ya Kgonothi go Radilo. Le tla di utlwa Matebele monna wa Kgonothi a ka ema a tihalosetsa kamoo di leng ka teng. Filipi monna wa phuti wa Kgonothi a ema a re, Matebele le modula-senno taba e ke e latlhetseng kgotleng ya Mfathha si, e rile mme a sa phela a baya
- 14 dikgomo go malome Radilo ka taelo ya rre ka gore o sule pele. Janong mme le yena o sule, mme a suleng ke latile lefa letsho gore ke tle ke bonane le bo-nnake ka tsona. Janong Filipi a nna gatshe ga emella monna wa Kgwebana Kasewela mmuna phuti a re, "Filipi re utlwile tsa gagwe janong mokgalabje Radilo Molebatsi a ka kgwa la gagwe a utlwisa banna". Ke fa Radilo a ema a re, "Baphuting ke utlwile ga e le dikgomo ga ke gane ka tsona nna ke batla madisa ame". Tswelle Kgosana a botsa Radilo gore janong ga Kgonothi a
- 15 re o gana ka tsona o bona ga o reng? Radilo a re Filipi Kgonothi ke yena a ganang ga ke re ke batla kgomo ya bobedi ya madisa ka gore kgomo tsa pele tsa mafisa a lefa ba di tsere, di tserwe ke Jono monnagwe Filipi; mme e rile a di tsaya a ntshupa ka namagatsana ya tsona. Janong tse di leng teng di tlisitswe morago ke Jono, kajeno ga Filipi Kgonothi a tlile go tsaya dikgomo tsa lefa kamphela o gana fa ke mmatla kgomo ya madisa a re nkile ka nawa madisa. Monna a le kana ka Piti Tsiane a re sedio wena Kgonothi monna o go batla kgomo ya bobedi madiseng. Kgonothi a ema
- 16 a re, "Ke utlwile Matebele, fela nna ke le Kgonothi ga ke itse tsa

kgomo ya e filweng pele, ga a filwe kgomo pele ya madisa e tla nna yona yeo fela nna ke batla dikgomo tsetsho. A nama a nna gatshe. Monna a le kana ka Letlape Nawa a re Matebele ja ka molato o tsene kgotleng ka Filipi Kgonothi lekgotla le tshwanetse go seka seka taba taba ena. Ke gona go tla emella Tswelle Kgosana a re, "Matebele ke bosiu. Wena Radilo tsemaya o tlise dikgomo tsa Filipi tso tsotlhe fa kgotleng, banna ba tla bona tsa gago di tlile, o tshwanelwa gape ke madisa ka gore tsa pele ba ne ba di tsere kamphe-
 17 la. A nama a re di tle ka bosiu, lona banna phatlallang."
 Banna ba a ka magoro. Ka moso Radilo monna wa Molebatsi a tlhaga a kganna dikgomo di le tshelela. Banna ba supa e ngwe e kgunwana ba re ke ya Radilo. Molato wa fela jalo go mokgonyana wa ka mosate Filipi Kgonothi.

Mosimane Jekesono wa Letshakane a fapana le rragwe Radinonyana ka kgomo tea mahadi a kgaitradie a re ba di kgaogane le rragwe,
 18 rragwe a gana. Fa a bona gore rragwe o ganne a utswa dikgomo tse fera-pedi a kgaola terata ya Mfatlha Lepotlwane ka Bophirima, a yo rekisa dikgomo tseo. Anthe fa a ripa terata ka tshipi basimane ba ne ba mmona. E rile a boya a naka ya lla, le yena Jekesono a tla kgotleng. Kelaotswe Kgosana a bolella Matebele gore mosimane wa go ripa terata o tlile, nne yena a le kana ka monna wa Nawa a re Sedio. Banna ba re o kgonwa ke go betswa a ba a jelwa sengwe. Ke gona Kelaotswe a mo athola pudi tse pedi le pondo tse pedi le thupa tse tlhano gore a itse fa e le motsenella ga Mfatlha a se ka a dira jalo.

19

1b

Dilo tsa boloi

Go na le dilonyana tse ntsinyana tse iriswang ke dingaka kapa baloi fa ba ira boloi.

20

Filipi Mopuding ngaka ya Morotsi e e nyetseng ga Mfatlha Janong e agile dithabeng tsa Metlhakeng o paka gore dingaka di tsaya boloi fa dilong tse dingwe. A re e ngwe ya tsona ke kwena; kwena fa go yona go tsawa tlalo la yona, boko ba yona le mongetsane wa yona, le sebete sa yona. Go thwe fa motho a ka tsaya boko kapa mongetsane a ka tsaya boko wa kwena a fa mptsa a o tsentse bogobeng mptsa eswa fela ka nako fa go bolela Mopuding, le fa mothong ga bo tsentswe go thwe ga a welelwe ke letsatsi a sa swa. Go thwe ke bona boloi bo bo sempila fa dingakeng. Fa Filipi Mopuding a sa agile Madubu go kile ga tla dingaka tse pedi di tswa Bopedi, e nngwe e le Motshakane, e nngwe e le Motswetla. Janong e rile di sa goroga tsa fitlhela basadi fela, tsa bolella basadi gore tsona di rwele dipheko le meleko kamphela. Go thwe ngaka ya Motshakane ya nama ya ntsha boboko ba kwena, ya re se fa o tennwe le ke monna wa se tsenya dijong letsatsi ga le ke le mo wella. Basadi ba Madubu ba gana go se duella ba re re ka se ka ra tsaya ditlhare banna ba se teng. E rile fa banna ba boya nageng basadi ba ba begella taba tsa baeng ba dingaka. Mopuding ke fa a kopa banna ba baeng go bontsha tlhare se ba neng ba tlhole ba se bontsha basadi, a bile a ba bolella gore ke banna ba ba jang ba ba ntshang ditlhare go basadi benye metse ba se teng. Ke fa ngaka ya Motshakane e ntsha boko boo ba kwena, ka Mopuding e le ngaka a itse boko ba kwena, a re mmulo! Le tshwere boloi bo bomme ba kwena le ka fetsa batho. Ke fa Mopuding a kopa dingaka tse pedi tseo gore di mo fe go se nnye di tle di bone le batho ba bone; tsa mo x nathela, a tsaya bogobyana a loka boboko ka teng a naya mptsa ya gagwe ya ja. E rile fa e fetsa go ja mptsa ya nama ya ela-ela maphulo a tswa ka molomo ya nama ya swa. Batho ba gakgamala kamphela. Filipi monna wa Morotsi a re banna ba ba bedi ba ba dingaka ba gumane go le bojalwa fa ntlung ya gagwe. Ya lala

21

go nowa bojalwa le tsona dingaka tsa baeng tsa fiwa nkgwana ya tsona. Anthe e tlilo gore bosiu ngaka tse tsa epela nakana la phuti kgorwaneng ya lapa le tletse mosidi. Dingaka tse di ne di le tseleng go ya Moruleng di tsamaya di bapatsa ditlhare le boloi. Ga lala go
 22 nowa bojalwa pila ga Mopuding ngaka ya Morotsi. E rile bo osa dingaka tsa baeng tsa simolla go itaodisa. Ga di laola ya Motswe-tla ya re mmulo! Motse wa monna yo ga wa loka o na le sengwe se epetswe kgorwaneng. Mopuding le yena a atamela go levela ka matlho; e rile a di bona a nyatsa taba ya ngaka tse. Janong dingaka tsela tsa emella tsa epa kgorwana ya monna wa Mopuding ka tshipi, tsa ba tsa nyolla nakana la phuti tsa re, Ga le bone hee! Ke fa Mopuding a tsena ka tlung a tswela a tshotse sedupe sa gagwe. Ke kotana tse pedi tse phitshwanyana e ngwe le ngwe e gokeletswe kgotsana ya yona, mma tsona ke kgetswana e phunphuntsweng diphatlhana. Bo-Sedupe ba ba bedi yo mongwe ke rragwe, yo mongwe
 23 ke ngwana. Janong ngaka Mopuding a thoma a tshikginya kgetswana mmagwe bosedupe a mo reta ka Serotsi, a mo baya gatshe; dingaka tsa baeng di ntse di lebeletse a tsaya sedupe yo mogolo a mo loka ntlha ka tsebeng ya ntsa a mo potisa ka seetseng a mmaya gatshe, a tsaya sedupe yo monnye a mo tsenya ka ntlha tsebeng ya ntshogotlho a mo ntsha a mo potisa ka seetseng a mo tshwara ka atla sa ntsa a mo baya gatshe. Fa a ntse a loka bosedupe ka ditsebeng ga a bolele sepe ka molomo. Janong fa a sa na go baya bo-Sedupe gatshe a ntsha thekgwana ya motsoko a taga ka dinko a thoma a tsaya sedupe wa ngwana ka letsogo la ntsa a loka kgotsana ya gagwe ka seatleng, a tllhaba sedupe mo gatshe ka ntlha. A thoma a botsisa sedupe
 24 gore se mpollele gore lenaka le le epetswe ke mang ke batho ba motse na. Sedupe a ikubula go supa gore o ya ganetsa. A mmutsisa gape sedupe a ikubula-kubula. A botsisa sedupe gape a re, "Na lenaka le le epetswe ke banna ba baeng"? Sedupe a nna a tllhaba gatshe ka ntlha a mmutsisa gape, sedupe a nna a re tuu fela. A mmaya gatshe a tsaya wa monna-mogolo a mo botsisa le yena a gana ka go ikubula gore lenaka ga se la batho ba gae, fela ga botsa sedupe gore ke la dingaka tsa baeng a dumela. Fa sedupe a botswa taba mme a sa ubule-ubule ke gore o ya dumela. Ke gona

monna wa Mopuding a leba ngaka ya Motswetla le Motshakane a re,
 "Taba ke ya lona banna ba baeng mme le lokise ditaba tsa lona janong
 ke goreng ga le ka re le le baeng la epela dilo lapeng la batho?
 Gape maabane le ne le re ke rekisetsa basadi boko ba kwena".

25 Ngaka ya Motshakane go thwe ya nama ya re phoophoo diatla, re sentse.
 Filipi mong gae a re "Ga ke rale ke le otl'a ponto tse pedi gore
 le tshabe go tsenella metse e agilwe". Ngaka ya Motshakane ya go
 rwala kola ya nama ya ntsha ponto tse pedi tseo. Mopuding a nama
 a re ba feng dijo basadi ba tsamaye. E rile ba sa na go ja ba rwa-
 la thotwana ba tsamaya. Monna wa Mopuding a sala a thekola
 tshelete yeo a e foka a bona gore e ntse pila ga e na boloi.

Ngaka e ngwe yo go thweng Nkalafeng monna wa Makabole mmuna
 kgomo yo le yena e leng ngaka dithabeng o bolela gore boloi
 bo bongwe bo bo sempila bo irwa ke baloi ka serunya. A re fa
 bolwetse ba motho bo le ba boloi bo kopaneng le serunya ga bo
 26 alefse-alefse fela ka gore bo ya goduga-goduga ja ka sesepidi
 fa se neilse motho ka serunya se palla ditlhare, fela ga e se fa
 nyaka e ka se alafa e tswakantse ka sona serunya fa diphekong.
 Se kile sa bolaya mmishaka monna wa Makakaba se se kopantsweng le
 serunya, e rile Seleta-motse monna wa Moima a thekola a bona jalo.

Moriri wa motho le wona o ira boloi ka mafatlheng a motho
 kapa ka maleng a gagwe fa o tsentswe boloi. Enifa mosadi wa
 Matsieng ya tserweng ga Makgwane o kile a bo a jesitswe moriri
 ka bogobe. Ke fa Segale rragwe a tla mo isa go Seleta-motse
 monna wa Moima ya agileng Motlhabaneng. Seleta-motse ngaka ya
 Moima e rile a mo laola a re ngwana o jesitswe moriri ka bogobeng.
 Ke gona a mo naya tlhare sa sejeso sa go tlhatsisa. E rile
 Enifa mosadi wa mmuna phu'i a tlhatsa a ntsha kgopa ya moriri ka
 lehano, a nama a fola.

27 Maswe a a irilweng ke sethitho fa diaparong le wona baloi ba
 loya batho ka wona. Fa moloi a gogotse maswe a sethitho sa kuane
 ya motho o kgona go mmolaya ka tlhogo. Ja ka ka Nkekane monna
 wa Ntladi ya ileng a bolawa fela ke tlhogo ko Tswane e rile fa go
 laotswe Teropong ga fitlhelwa gore ranganagwe Kaiwose ya neng

a le Makhweng o ile a tsaya maswe a kuane ya Nkekane a kopanya le boloi ba bo rutilweng ke rragwe Kobe ya neng a tumile ka boloi ko ga Mfatlha.

Go thwe fa motho a irela Lekgowa dijo mme a sa rate gore le mo ntshe kapa le mo kobe tirong ya lona o le jesa maswe a gagwe, ke gore o tlhapa diatla ka metsing a teye janong a neye Lekgowa go nwa. Fa Lekgowa la gagwe le ka nwa le a se ka la tlha le mo ntsha tirong ka gore pelo ya lona e siretse ke maswe a Mosotho.

28 Go thwe le fa motho yo a ka tswa tiro a ya ga gabo fa a boya gape Lekgowa la gagwe le mo tsaya gape le mo fe tiro.

Baloi go thwe ba rua diphoofolo tsa bona fela tse ba fepang ka dijo. Ba rua tshwene, phiri, noga le ditlotlwane. Phiri yona go thwe e tanwa ke bakgalabje kapa dikekole tsa baloi fa di ya go loya kgakala. Tshwene yona go thwe e ne e rumiwe go ya loya e le esi, ka nako tse dingwe e sadiswa e robetse le mokgonyana fa ba bogwe ba ile go loya motseng; go thwe le bana ba bannye e ya ba pepula ba baloi ba tshaba bosiu. Ditlotlwane ke tsona tshebedi ya dira ya baloi, di rongwa bosiu le kgorwana tsa malapa go utlwella mebuo ya batho, go thwe di itse go bolela ja ka batho phologotswana tee. Go thwe fa batho ba bolela ka baloi bosiu e tlo re ba robala baloi ba goroga, mme go thwe ya bo ba boleletswe ke ditlotlwane tsa bona. Gape baloi ba na le naka ya bona le mokidi wa bona. Naka ya bona e tlhola bolwetse mo bathong fa e letswa bosiu, mokidi o fefera moya fa molwetseng, baloi ba o latlhela fa gatshe o re kididi-didi gaufi le fa go letseng molwetse janong a gatellwe thata ke bolwetse. Selelo sa baloi bosiu le sona se gatella motho bolwetseng. Baloi ba ya gaufi le fa molwetse a leng ba re jojo-joo-joo, go thwe fa ba irile jaana bolwetse bo gda thata fa molwetseng.